

FTAMP 15.81.21
Ғылыми мақала

<https://doi.org/10.32523/3080-1710-2026-154-1-253-272>

Арт-технологиялар арқылы әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлау үдерісін модельдеудің тұжырымдамалық негіздері

Ы.Н. Оханова*¹ , А.К. Дуйсенбаев²

^{1,2}эл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

(E-mail: *iris_ohan@mail.ru, adk7575@mail.ru)

Аңдатпа. Мақалада отандық және шетелдік ғылыми еңбектерге сүйене отырып, әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлауда арт-технологиялардың маңыздылығы мен тиімділігіне теориялық талдау жасалады. Арт-технология ұғымының тарихына шолу жасалып, оны білім беруде қолданудың ерекшеліктері қарастырылды. Арт-технологияларды болашақ әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлауда қолдану негізінде шешімін табатын мәселелер жүйеленді. Отандық және шетелдік ғалымдардың «арт-технология» ұғымына берген анықтамалары талданып, сипаттамасы ортақ анықтамаларға топтастырылды. Арт-технологияларды әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлауда қолдану барысында оның катарсистік, реттеуші, коммуникативтік-рефлексивті функциялары талданды. Білім беру үдерісінде арт-технологияларды пайдалану оқыту материалдарының құрылымын оңтайландыру, оқыту үдерісін жоспарлауды жақсарту, танымдық қызметті басқару, оқу-танымдық қызметті басқару, білім беруді диагностикалау, болжам жасау, жобалау міндеттерін шешетіндігі де қамтылды. Әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлаудағы, сондай-ақ олардың кәсіби құзыреттіліктерін дамытудағы арт-технологиялардың мүмкіндіктерін талдау арқылы модель құрастырылды. Ұсынылған модель тұжырымдамалық, технологиялық, ұйымдастырушылық, өлшемдік блоктардан тұрады. Модельдің тұжырымдамалық блогы модель мақсатын, міндеттерін, әдіснамалық тұғырлары мен принциптері сияқты болашақ әлеуметтік педагогтарды даярлау бағдарламасына қажетті мазмұнды қамтыса, технологиялық блогы болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттіліктерін арт-технологиялар арқылы дамыту үдерісінің технологиялық (ішкі мазмұндық) жағын көрнекі түрде көрсетуге мүмкіндік береді. Бұл блок модель мақсатына жетудегі формалар, әдістер мен құралдарды, модельді жүзеге асыру механизмдерін қамтиды. Ұйымдастырушылық блок болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттілігін арт-технологиялар арқылы дамытудың педагогикалық шарттары мен кезеңдерін, өлшемдік блок болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттіліктерін дамытудың компоненттері, өлшемдері мен деңгейлерін құрайды. Мақала мазмұнында ұсынылған модель болашақ әлеуметтіктердің кәсіби құзыреттіліктерін арт-технологиялар арқылы дамытудың басты бағдары бола алады.

Түйін сөздер: арт-технология, арт-терапия, әлеуметтік педагогтерді даярлау.

Түсті: 17.04.2025; мақұлданды: 15.03.2025; онлайн қолжетімді: 31.03.2026

*хат-хабар авторы

Кіріспе

Қазіргі заманғы қазақстандық қоғамның әлеуметтік-мәдени дамуының қарқындылығы, оның білім беру кеңістігін жаңғыртудың жоғары серпіні бүгінде әлеуметтік-педагогикалық бейіндегі мамандарды даярлауға жаңа талаптар қояды. Әлеуметтік педагог білім алушының әлеуметтік педагогикалық бейімделуіне ықпал ететін бірден бір маман болғандықтан, оның инновациялық жұмыс әдістерін игеруі өте маңызды. Ал инновациялық әдістердің шығармашылықпен үйлесуі әлеуметтік педагогтің ғана емес, білім алушының да қызығушылығын оятып, білім беру үдерісіндегі мәселенің шешімін оңай табуға, мақсатқа бірге жетуге тікелей септігін тигізеді.

Бүгінгі таңда әлеуметтік өмірдің барлық саласын цифрландыру өте өзекті, сонымен қатар, цифрландыру үдерісінің жаппай жүргізілуінің куәгері болып отырмыз. Дегенмен, «адам-адам» жүйесі негізінде жұмыс жасайтын мамандар үшін шынайы коммуникация мен бетпе-бет байланыстың маңызы зор. Сол себепті де байланыстың тиімділігін, оңтайлылығын арттыру үшін оны дамытудың жан-жақты жолдары қарастырылуы шарт. Осы тұста әлеуметтік-педагогикалық үдерісті басқарушы маманның білім алушылар, ата-аналар, педагогикалық ұжыммен өзара байланысын шығармашылықпен жүзеге асырғандығы дұрыс деп санаймыз. Арт-технологиялар ұшқыр қиялдың жетегіндегі шығармашылық арқылы маманның кәсіби әрекетін жеке тұлғалық қабілеттермен үйлесімділікте жүзеге асыруына ықпал етеді. Олардың негізінде болашақ әлеуметтік педагогтерді даярлау, бүгінгі студенттердің келешек мамандықтарына сүйіспеншілігін оятып, әлеуметтік педагогикалық қызметті шығармашылықпен жүргізуіне көмектеседі (Оханова және Дуйсенбаев, 2024). Зерттеу жұмысымызда болашақ әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлаудағы арт-технологиялардың маңыздылығын айтып қана қоймай, арт-технологиялар арқылы болашақ әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлау үдерісін модельдеудің тұжырымдамалық негіздері мен моделін ұсынбақпыз.

Мемлекеттің жоспарлы іс-шараларының нәтижелілігі, адами ресурстардың сапасы және инновациялық жобаларды іске асырудағы әлеуметтік институттардың әлеуеті, жас ұрпақтың белсенді азаматтық ұстанымы, өзекті мәселелерді шешу жөніндегі әлеуметтік бастамаларды іске асыруға дайындығы олардың кәсіби құзыреттілігіне байланысты.

Әлеуметтік-экономикалық дамудың ауқымды жобалары аясында әлеуметтік сала, білім беру мамандарын кәсіби даярлау қоғам өмірінің әлеуметтік-өндірістік салаларының кадрлық әлеуетін сапалы мазмұнды жаңарту, өзін-өзі дамытатын білім беру жүйелерін құру, әртүрлі қоғамда адам ресурстарының мәдени көбеюін қамтамасыз ету мәселесі ретінде өзекті болып отыр. Қазіргі уақытта кәсіптік білім берудің өзекті міндеті – білім беру кеңістігін дамытуға, мемлекеттік-қоғамдық көзқарасты іске асыруға, басым әлеуметтік-экономикалық міндеттерді шешуде әлеуметтік институттарды интеграциялауға, кәсіби жәрдемдесуге қабілетті мамандарды даярлау болып табылады.

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев 2024 жылғы «Әділетті Қазақстан: заң мен тәртіп, экономикалық өсім, қоғамдық оптимизм» атты Қазақстан халқына Жолдауында: «Экономиканы білікті мамандармен қамтамасыз ету – аса өзекті міндет. ... Жұмыстың жаманы жоқ, кез келген еңбек – қадірлі. Ең бастысы, әркім жауапкершілікті терең сезініп, өз міндетін сапалы атқаруға тиіс. Сонда ғана еліміз дамудың сара жолына түседі» деп, еліміздің кадрлық әлеуетін біртіндеп арттыру өте маңызды екенін ерекше атап өткен еді (Тоқаев, 2024).

Мемлекет басшысының саясаты еліміздегі адами капиталды дамытудың маңыздылығына ерекше ден қояды. Адам капиталын дамытушы негіздердің бірі – білім беру саласы. Білім беру саласының қызметкерлері оқу-тәрбие-дамыту категориялары аясында білім алушыларға білім беріп қана қоймай, өскелең ұрпақты қоғамға, өмірге дайындап, түрлі жағдайларда оңтайлы шешім табуға дағдыландырады. Осыған сәйкес, білім беру мекемелеріндегі әлеуметтік педагогтердің алдында үлкен жауапкершілік тұр. Себебі, білім алушыны өмірге дайындаудың алғашқы қадамдары – әлеуметтік педагогикалық қызметтің аясында жүзеге асады. Әлеуметтік педагог баламен, ата-ана, сынып жетекшісі және педагогикалық ұжыммен тікелей байланысатындықтан, қоғамдағы жаңалықтардан хабардар бола отырып қызмет атқаруы өте маңызды.

Уақыт өте келе әлеуметтік педагогтің ұтқырлығына, оның коммуникативтік әлеуетіне, қазіргі заманғы менеджмент негіздерін меңгеруіне, жеке тұлғаны әлеуметтік оңалтудың психологиялық-педагогикалық технологияларын үйлестіруіне, отбасын әлеуметтік-педагогикалық сүйемелдеуге, тұлғаның өмірдегі өзін-өзі анықтау жағдайларына ықпал етуге ерекше талаптар қойылуда. Әлеуметтік педагогтің кәсіби құзыреттілігінің маңызды сипаттамаларының қатарында тұлғаның бейімделу, білім беру қабілеттеріне, оның шығармашылығына, бастамашылығына, тиімді әлеуметтік-педагогикалық модельдерді жобалау және іске асыру қабілетіне байланысты компоненттер едәуір күшейтілген.

Дегенмен, әлеуметтік педагогті даярлау мен кәсіби қызметтің қазіргі теориясы мен практикасының жағдайы жоғарыда көрсетілген әлеуметтік-мәдени дамудың объективті талаптарынан әлдеқайда алыс. Нарықтық экономикаға көшу кезінде әлеуметтік-өндірістік саланың дағдарыстық жағдайында әлеуметтік педагогтың шынайы функцияларын елемеу және оны басқа, ситуациялық міндеттермен қамтамасыз ету, оның қызметін білім беру мекемесінің кеңістігімен ғана шектеу тәжірибесі кездеседі. Тәжірибенің мұндай жағдайы бүгінгі күннің талаптарына жауап бермейтіні анық, ал жағдайдың түбегейлі өзгеруінің негізгі шарттары жоғары және орта оқу орындарының студенттерін әлеуметтік-педагогикалық қызметке даярлау жүйесін жаңғырту болып табылады.

Аталған мәселелер тұрғысынан ерекше назар аударуға лайық тәсілдердің бірі – болашақ әлеуметтік педагогтердің кәсіби құзыреттілігін арт-технологиялар арқылы арттыру. Арт-технологиялар педагогика-психология саласында проективті немесе терапиялық әдістер ретінде қолданысқа еніп кеткенімен, әлеуметтік педагогика саласында арт-технологияның ерекшеліктерін әлеуметтік педагогикалық мәселелерді шешуде қолдану кең таралмаған. Сол себепті де, әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттілігін дамытудағы арт-технологиялардың әлеуетін теориялық негіздеу, әртүрлі қоғамда жұмыс істеу үшін мамандарды даярлау кезінде оларды іске асыру шарттары, кәсіби білім беру жүйесінде арт-технологияларды қолданудың мазмұны мен әдістемесін әзірлеу, болашақ әлеуметтік педагогтердің әлеуметтік-педагогикалық практикада арт-технологияларды қолдану дағдылары мен біліктерін дамыту өзекті мәселелердің бірі.

Болашақ әлеуметтік педагог үшін өнер тілін түсіну – болашақ кәсіби қызметіндегі мәселені жартылай шешумен тең. Әлеуметтік педагог қызметін қажет ететін білім алушы, ата-ана немесе педагогикалық ұжымды арт-технологияның ерекшеліктерінің көмегімен анықтап, арт-технология арқылы көмек көрсету жолдарын белгілей алады.

Сондықтан болашақ әлеуметтік педагогтердің кәсіби құзыреттілігін арттыруда арт-технологияларды қолдану – студенттерге арт-технологиялармен жұмыс жасаудың ерекшеліктерін тәжірибе негізінде түсіндіруге жол ашады.

Әлеуметтік педагогтерді даярлаудың білім беру үдерісіне енгізілген инновациялық технологиялар тиісті әлеуметтік-педагогикалық мәселелерді шешуге көмектесе алады. Арт-технологиялар осы мамандардың кәсіби құзыреттілігін дамытуда жаңа сапаны қамтамасыз ететін маңызды мәдени-білім беру ресурсы болып табылады. Ерекше әлеуметтік-педагогикалық әлеует шығармашылықты, жеке тұлғаның әлеуметтік ұтқырлығын, коммуникативтік мәдениетті, әлеуметтік-педагогикалық жағдайларды жобалауға дайындықты арттыру, оны кәсіби қызмет пен әлеуметтік шығармашылықта өзін-өзі жүзеге асыруға ынталандыру, белсенді өмірлік ұстанымды дамыту мүмкіндіктерімен байланысты.

Әлеуметтік педагогтің кәсіби құзыреттілігінің маңызды сипаттамаларының қатарында жеке тұлғаның бейімделуі, білім беру қабілеттері, оның шығармашылығы, бастамашылығы, тиімді әлеуметтік-педагогикалық модельдерді жобалау және іске асыру қабілетіне байланысты компоненттерді, арт-технологияларды кәсіби меңгеру негізінде едәуір күшейту қажет.

Әдебиеттерге шолу

Психотерапияның маңызды саласы ретінде арт-технологиялар алғашында ауруханадағы сырқаттарды емдеуге қолданылса, бүгінгі күні олар түрленіп, өзге де ғылым салаларында тиісті мәселелердің шешімін табуға ықпал етуде. Әлеуметтік педагогика педагогика ғылымының жас саласы болғандықтан, ол әлі де толықтай зерттеле қойған жоқ, сәйкесінше арт-технологиялардың да әлеуметтік педагогикадағы мүмкіндіктері жан-жақты зерттеулер мен талдауларды қажет етеді.

А.Б. Афанасьеваның анықтамасына сәйкес, арт-технологиялар – білім алушының жеке басына тиімді тәрбиелік әсер ету мақсатында білім беру үдерісінде әртүрлі өнер түрлерін интегративті қолдануға негізделген ғылыми-педагогикалық технологиялар болып табылады (Афанасьева, 2016).

Біздің ойымызша, арт-технологиялар білім алушылардың жеке басының шығармашылық әлеуетін ашу және дамыту, зерттелетін ғылыми фактілердің, заттардың, құбылыстардың маңыздылығын түсіну мақсатында білім беру үдерісінде қолданылатын әртүрлі өнер түрлерінің әдістері, тәсілдері, формалары мен құралдары болып табылады. Арт-технологиялар арт-педагогика мен арт-терапияның негізі болып табылатын әдістер мен тәсілдердің жиынтығы ретінде сипатталып, арт-технологияларды зерттеу арт-педагогикалық және арт-терапиялық зерттеулерге сүйенеді.

Арт-технологияларды болашақ әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлауда қолдану келесідей мәселелердің шешуге мүмкіндік береді:

- болашақ әлеуметтік педагогтердің шығармашылық қабілеттері мен жеке әлеуетін ашу;
- болашақ әлеуметтік педагогтердің рефлексиялық қабілеттерін дамыту;
- кәсіби әлеуметтік-педагогикалық қызметте туындауы мүмкін педагогикалық міндеттерді шешу құзыретін дамыту.

Сондай-ақ, А. Копытиннің айтуы бойынша, көптеген жағдайларда арт-терапия «сана цензурасын» айналып өтуге мүмкіндік береді, сондықтан бейсаналық процестерді зерттеуге, жасырын идеялар мен күйлерді, күнделікті өмірде әлсіз көрінетін әлеуметтік рөлдер мен мінез-құлық формаларын білдіруге және жаңартуға бірегей мүмкіндік береді; еркін өзін-өзі көрсету және өзін-өзі тану, «инсайт-бағдарланған» сипатқа ие сенім атмосферасын, жоғары төзімділік пен адамның ішкі әлеміне назар аударуды болжайды (Копытин, 2006).

Зерттеу жұмысын жүргізу барысында арт-технологиялар арқылы әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлау үдерісін модельдеудің тұжырымдамалық негіздері аумағында аталған мәселелердің шешімдерін анықтайтын боламыз.

Зерттеу жұмысының мақсаты – арт-технологиялар арқылы болашақ әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлау үдерісінің моделін және оның тұжырымдамалық негіздерін ұсыну.

Материалдар мен әдістер

Арт-технологиялар арқылы әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлау үдерісін модельдеудің тұжырымдамалық негіздері – әлеуметтік педагогтерді арт-технологиялар негізінде кәсіби іс-әрекетке даярлаудың идеяларын құру, жобалау үдерісі, сондай-ақ оның мәні мен құрылымын сипаттауға және анықтауға көмектесетін ұғымдар, байланыстар мен шектеулер жиынтығы болып табылады.

Арт-технологиялар арқылы әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлау үдерісін модельдеу келесідей міндеттерді шешуге ықпал етеді:

- 1) оқыту материалдарының құрылымын оңтайландыру;
- 2) оқыту үдерісін жоспарлауды жақсарту;
- 3) танымдық қызметті басқару;
- 4) оқу-танымдық қызметті басқару;
- 5) білім беруді диагностикалау, болжау, жобалау (Сарыбаева мен Дүйсенова, 2013).

Арт-технологиялар арқылы әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлау үдерісін модельдеу әдісі арт-технология, әлеуметтік педагогика және әлеуметтік педагогтарды кәсіби даярлау жүйесін зерттеген отандық және шетелдік ғалымдардың зерттеу еңбектеріне теориялық талдау, контент-анализ және жүйелеу, жалпылау сияқты теориялық әдістердің негізінде жүзеге асырылды.

Зерттеу іс-әрекетін модельдеу зерттелетін нысанның сипаттамасын көрсететін жалпы үдерістің бейнесін (образын) жасайды. Осы тұста, «модель» ұғымы үлкен объектілердің түпнұсқаларының кішірейтілген үлгісі бола отырып, түпнұсқа туралы ақпаратты құрастыру, көбейту, жаңа құрылымын жасау, басшылық ету және дамыту қызметтерін атқарады. Модельді құрастыру жүзеге асыру мен әрекетке даярлықтың арасындағы аралықты бейнелеуге мүмкіндік береді.

«Модель» термині өлшем, аналог, үлгі мағынасын білдіретін француз тілінің *modèle* және латын тілінің *modulus* сөздерінен алынған. «Білім және ғылым» энциклопедиялық сөздігінде модель термині модельдеу негізінде екі түрлі түсіндіріледі:

1) «модельдеу – нақты қолданыстағы қандай да бір жүйені оның ұйымдастырылуы мен жұмыс істеу принциптерінің қандай да бір үлгісін (құрылымдық-логикалық сызба, кескін, кесте және т.б.) жасау жолымен көшіріп ұқсату арқылы бейнелеу»;

2) зерттеу нысанын басқаруды жетілдіру немесе түпнұсқасы туралы сәйкесті болжамдарды тексеру үшін, жаңадан жасалатын нысандарды құрылымдау тәсілін ұтымды ету үшін, зерттеу нысандарының өзінің көрсеткіштерін анықтау немесе нақтылау мақсатында оның үлгісін зерттеу нәтижелерін пайдалану әдістерінің жиынтығы» («Білім және ғылым» энциклопедиялық сөздігі, 2009).

Нәтижелер мен талқылау

Арт-технологиялар арт-терапия негізінде дамыды. Оны 1938 жылы Адриан Хилл ғылымға, жалпы қолданысқа «өнермен емдеу» ретінде енгізді. Ал АҚШ-та өнерді терапиялық мақсатта алғаш қолданушылардың бірі ретінде Маргарет Наумбург аталады (Кузнецова, 2012). Ол Нью-Йорктегі психотерапиялық институтта мінез-құлқында ауытқуы бар мектепке дейінгі жастағы балалармен жұмыс жасауда қолданған, кейіннен арт-терапия саласында мамандар дайындау үшін психоаналитикалық бағдарламаларды жасайды. Арт-технологиялар терапевтпен емделушінің арасындағы символикалық деңгейдегі қарым-қатынастың тәсілі ретінде қолданылды.

XX ғасырдың 60–70-жылдары топтық интерактивті арт-терапияның негізі қалана бастады. Мұндай топтық формадағы арт-терапияның дамуы бірнеше жағдайлармен байланысты болды:

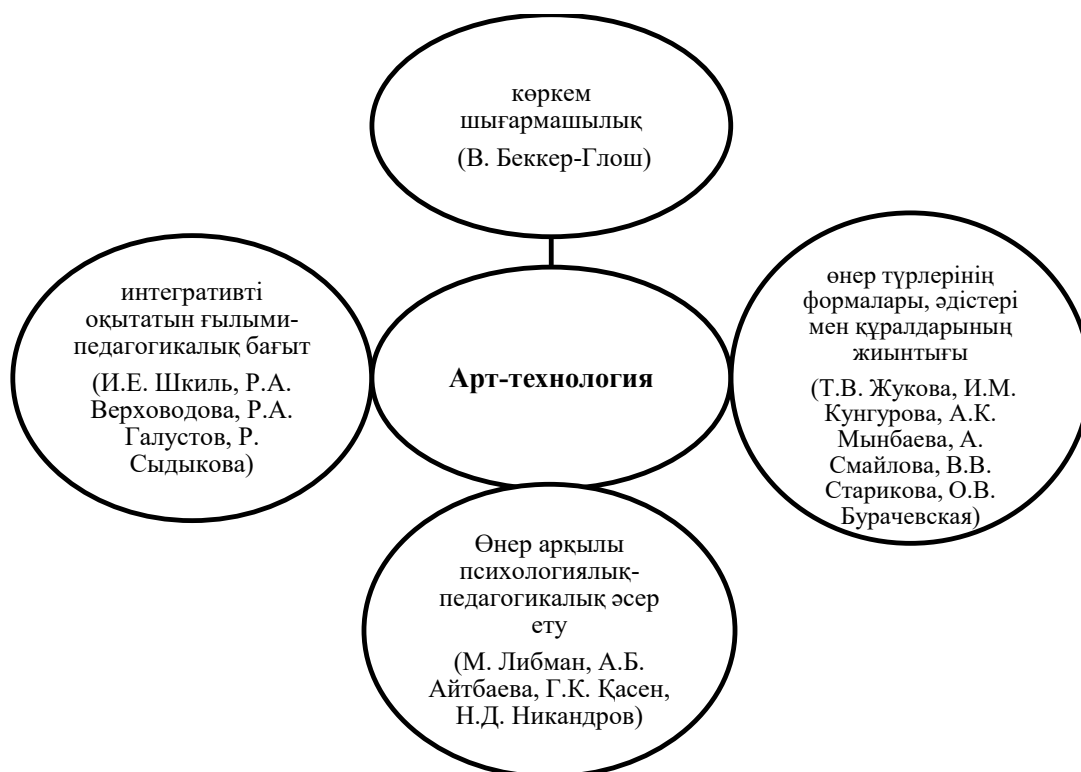
- Әлеуметтік-саяси, институционалды және мәдени контекстердің өзгеруі;
- Емделушілердің психотерапиялық қажеттіліктерінің өзгеруі мен эмоциялық құрылымдардың бұзылуы;
- Топтық психотерапияның тез дамуы және арт-терапиялық іс-әрекетке жетудегі ассимиляция;
- Арт-терапиялық топ жүргізушілерінің кәсіби өсуі және арт-терапиялық білім беру жүйесінің дамуы.

Арт-технология, біздің ойымызша, білім алушылардың жеке басының шығармашылық әлеуетін ашу және дамыту, сондай-ақ зерттелетін ғылыми фактілердің, заттардың, құбылыстардың маңыздылығын түсіну мақсатында білім беру үдерісінде қолданылатын әртүрлі өнердің әдістері, тәсілдері, формалары мен құралдары. Арт-технология ұғымын зерттеуші ғалымдардың анықтамаларына назар аударайық (1-кесте, 1-сурет).

1-кесте. Отандық және шетелдік ғалымдардың арт-технология ұғымына қатысты анықтамалары

№	Автор	Анықтама
1	В. Беккер-Глош	Экспрессия, коммуникация, символизация деп аталатын үш фактормен байланысты көркем шығармашылық
2	Т.В. Жукова	Білім беру процесінде тұлғаның шығармашылық әлеуетін дамытуға бағытталған әр түрлі өнер түрлерінің формалары, әдістері мен құралдарының жиынтығы
3	И.М. Кунгурова	Белгіленген педагогикалық мақсатқа жету үшін өнер құралдары мен көркемдік-шығармашылық қызмет әдістерінің жиынтығы
4	М. Либман	Адам психикасының сезімдері мен басқа да мазмұнын беру үшін өнер құралдарын оның дүниетанымының құрылымын өзгерту үшін пайдалану
5	Н.Д. Никандров	Шығармашылықпен түзетү практикасының бірігуі, шығармашылық түсіну, жаттығу, жеке өсу, мотивациялық, эмоционалды, бейімделу саласына әсер ету нәтижесінде жасырын энергияны жүзеге асыруға бағытталған әдіс
6	И.Е. Шкиль	Көркем шығармашылық құралдарының көмегімен жүзеге асырылатын оқыту
7	А.Б. Айтбаева, Г.А. Қасен	Арт-әдістер – өнермен психологиялық-педагогикалық әсер ету әдістері, өзін-өзі көрсетудің бір түрі (сурет қана емес, сөйлеу, қозғалыс, музыка, дыбыс, әртүрлі, соның ішінде ағаш немесе саз сияқты табиғи материалдармен жұмыс істеу)
8	А.К. Мынбаева, А. Смайлова	Арт-технология – бұл өзін-өзі көрсетуге және тұлғаның дамуына ықпал ететін көркем шығармашылықтың әдістері, тәсілдері мен техникалар жүйесі
9	Р.А. Верховодова, Р.А. Галустов	Арт-педагогика – бұл оқушының жеке басына тиімді тәрбиелік әсер ету мақсатында білім беру процесінде әр түрлі өнер түрлерін интегративті қолдануға негізделген ғылыми-педагогикалық бағыт
10	В.В. Старикова	Арт-технологиялар – педагогикалық мақсатқа жету үшін қолданылатын өнер құралдары мен көркемдік шығармашылық қызмет әдістерінің жиынтығы
11	О.В. Бурачевская	Арт-технологиялар – бұл белгілі бір өнер түріне жанрлық тиесілілігімен де, психокоррекциялық қолдану технологиясымен де анықталатын айырмашылықтары мен ерекшеліктері бар психокоррекциялық әдістердің жиынтығы
12	Р. Сыдыкова	Арт-технология – шығармашылық өзін-өзі жүзеге асыру құралы және болашақ маманның жеке даму тәсілі ретінде оқу-тәрбие процесінде әртүрлі өнер түрлерінің әртүрлі әдістерін қолдану

Ескерту: ғылыми еңбектерге талдау негізінде құрастырылған

1-Сурет. «Арт-технология» ұғымының анықтамасы

Ескертпе: ғылыми еңбектерге талдау негізінде құрастырылды

Байқағанымыздай, кейбір зерттеушілер арт-технологияларды арт-педагогика мен арт-әдістердің құрамында қарастырады, дегенмен термин өзгергенімен, олардың мәні – өнер арқылы мәселенің шешіміне жету екендігі белгілі. Бұл тұста арт-технологиялардың функцияларына талдау жасау маңызды.

Психоанализ тұрғысынан арт-терапияның негізгі механизмі сублимация болып табылады, яғни энергияны әлеуметтік қолайлы мақсаттарға жету үшін қайта бағыттау арқылы ішкі шиеленісті жеңілдету (мысалы, өзін-өзі жою энергиясын өнерге немесе басқа шығармашылыққа бағыттау).

Н. Сакович, Е. Медведева, И. Левченко, Л. Комиссарова және Т. Добровольский (Медведева et al., 2001) сынды ғалымдар арт-терапияның негізгі функцияларын келесідей жіктейді:

- катарсистік – тазарту, жағымсыз жағдайлардан босату;
- реттеуші – жүйке-психикалық стресті жеңілдету, психосоматикалық процестерді реттеу, оң психоэмоционалды жағдайды модельдеу;
- коммуникативтік-рефлексивтік – қарым-қатынас бұзылыстарын түзетуді, тұлғааралық мінез-құлықты, өзін-өзі бағалауды қалыптастыруды қамтамасыз етеді.

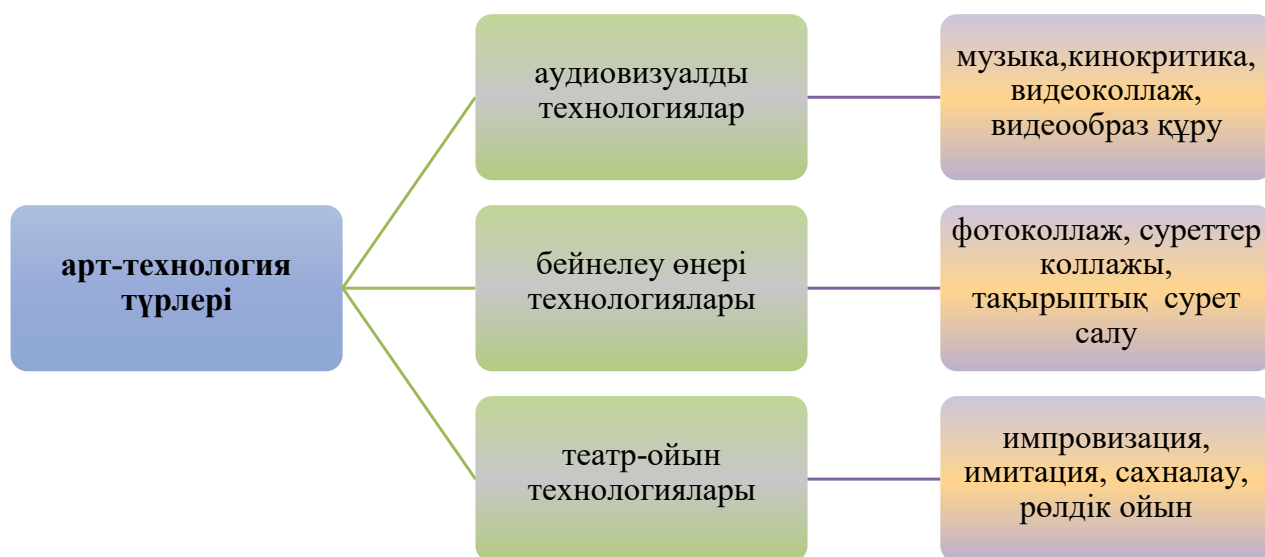
А. Кожангулов және т.б. отандық зерттеушілер өнер технологияларын студенттердің құзыреттіліктерін қалыптастырудағы маңызды рөлін дәлелдеп, кәсіби даярлауда өнер технологияларын оқыту пәндеріне интеграциялаудың аса қажет екендігін көрсетеді (Kozhagulov et al., 2022).

М. Moller-Skau және F. Lindstol педагогикалық білім берудегі өнерге негізделген оқыту мәселесін зерттеуде педагогтерді даярлаудағы art-based тұғырларға жүйелі шолу

жасай отырып, педагог-студенттердің эмоционалды, мінез-құлықтық және қарым-қатынастағы өзгерістерінің болғандығын атап өтеді (M. Moller-Skau and F. Lindstol, 2022).

Ларионова Л.И. және Азарова Л.Н. арт-терапиялық технологиялардың студенттердің эмоционалды интеллектісін дамытудағы маңызды рөлін анықтау үшін бірқатар заманауи зерттеушілердің еңбектеріне талдау жасайды. Олардың зерттеуіне сүйенсек, арт-терапия және арт-технология ұғымдарының пайда болғанына көп уақыт өткенімен, оны білім беруде қолдану кейіннен (2019–2021 жж.) кең тараған (Ларионова Л.И., Азарова Л.Н., 2022).

Сондай-ақ арт-технологиялардың түрлерінаудиовизуалды, бейнелеу өнері, театр ойын технологиялар деп топтауға болады. Аудиовизуалды арт-технологиялардың тобына бейнероликтер, кинофильмдер, сондай-ақ музыканы қолдану жатады. Кино кейіпкерін талдау, тақырыптық бейнероликтің мәселесін талқылау, әуен арқылы медитация жасау, ән айту арқылы ішкі күйді тыныштандыру сынды әрекеттер аудиовизуалды арт-технологиялар арқылы жүзеге асады. Ал бейнелеу өнеріне негізделген арт-технологиялар тобына тек қатысушының сурет салуы ғана емес, сондай-ақ тақырыптық суреттерді талдау, фотосуреттер арқылы қатысушының мәселесін ашу, сурет және фото материалдарды қолдана отырып коллаж жасау әрекеттері жатады. Арт-технологиялардың театр-ойын технологиялары тобына жағдаяттық талдау, рөлдік ойындар, сахналық қойылымдар негізінде импровизация, имитация жүргізу әрекеттері жатады (2-сурет).

2-Сурет. Арт-технология түрлерінің жіктелуі

Ескертпе: ғылыми еңбектерге талдау негізінде құрастырылған

Әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлауды арт-технологиялар арқылы жүргізудің моделі тұжырымдамалық, технологиялық, ұйымдастырушылық, өлшемдік блоктардан тұрады. Модельді жүйеленуінің басты түрткісі – кәсіби құзыретті, шығармашыл әлеуметтік педагогтарды даярлаудағы қоғамның сұранысы мен әлеуметтік педагог мамандарының мәртебесін көтеру қажеттілігі болып отыр.

Модельді тұжырымдамалық блогы модель мақсатын, міндеттерін, әдіснамалық тұғырлары мен принциптерін, болашақ әлеуметтік педагогтарды даярлау бағдарламасына қажетті мазмұнды қамтиды. Мақсаты – арт-технологиялар арқылы болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттіліктерін дамыту. Мақсатқа жету үшін модельде бірқатар міндеттер көрсетілді:

1) студенттерді әлеуметтік-педагогикалық біліммен толық қамтамасыз ету – білім беру бағдарламасы аясында әлеуметтік-педагогикалық құзыреттіліктерді қалыптастыруға бағытталған пәндердің мазмұнын игеру.

2) арт-технология түрлерімен таныстыру және оның мүмкіндіктерімен өздігінен зерделеуге үйрету.

3) әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттіліктерін дамытуға бағытталған арт-технологиялық бағдарлама әдістемесін құру.

Модель негізіндегі студенттерге арналған сабақ бағдарламасы Л.М. Митинаның кәсіби даму тұжырымдамасы, Т.В. Кудрявцеваның кәсіби қалыптасу тұжырымдамасы, Э.Ф. Зеер тұжырымдамасы, А.Т. Ростунов тұжырымдамасы, кәсіби дамудың акмеологиялық тұжырымдамасы (А.А. Деркач, В.Г. Зазыкин) (Kozhagulov et al., 2022), Д. Холландтың типологиялық теориясы (Ohanova, 2023), Д. Сьюпердің «Мансаптық кемелдену» тұжырымдамаларына (Super and Bahn, 1991) сүйене отырып құрастырылады.

Сондай-ақ модельдің тұжырымдамалық блогында болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттіліктерін арт-технологиялар арқылы дамытудың әдіснамалық тұғырлары мен принциптері де қамтылған. Зерттеудің әдіснамалық тұғырлары ретінде құзыреттілік тұғыр – белсенділік, өзін-өзі дамыту, өзін-өзі өзектендіру, іс-әрекеттің тәжірибеге бағытталуы принциптері; тұлғалық-іс-әрекеттік тұғыр – жүйелік, динамикалық, белсенділік, іс-әрекет пен сана бірлігі принциптері; жүйелік тұғыр – тұтастық, сабақтастық, интегративтілік, нәтижелік, өзгергіштік принциптері; мәдениеттанымдық тұғыр – толеранттылық, көпмәдениеттілік, өнер арқылы тәрбиелеу принциптері танылды.

Модельдің технологиялық блогы болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттіліктерін арт-технологиялар арқылы дамыту үдерісінің технологиялық (ішкі мазмұндық) жағын көрнекі түрде көрсетуге мүмкіндік береді. Бұл блок модель мақсатына жетудегі формалар, әдістер мен құралдарды, модельді жүзеге асыру механизмдерін қамтиды.

Модельде болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттілігін арттыруды ұйымдастыру формалары кәсіби білім беру үдерісін ұйымдастыруды, соның ішінде оған арт-технологияларды енгізуді қарастырады. Оқытуды ұйымдастыру формалары – белгілі бір тәртіппен жүзеге асырылатын оқытушы мен білім алушының келісілген қызметінің сыртқы көрінісі. Педагогикалық зерттеулерде оқытуды ұйымдастыру формалары, шартты түрде, білім алушылар санына қарай (жеке, топтық, жаппай), оқу орнына қарай (аудиториялық, аудиториядан тыс), ұзақтығына қарай (классикалық сабақ, жұп сабақ және т.б.) жіктеледі.

Біз өз зерттеуімізге сәйкес, оқытуды ұйымдастыру формаларын дәстүрлі, қашықтық (онлайн), тәжірибеге бағытталған деп үш топқа жіктейміз. Дәстүрлі формалар тобына арт-технологиялар негізіндегі шеберлік сыныптар (бейнелеу өнері, музыка, театр және т.б.), әлеуметтік салада педагогикалық әдістерді қолдану бойынша семинар-тренингтер жатады. Қашықтық формаларға арт-технологиялар бойынша бейне дәріс, вебинар түріндегі онлайн курстар мен Zoom, Microsoft Teams сияқты платформалар негізіндегі виртуалды шеберлік сыныптар мен воркшоптар жатады. Тәжірибеге бағытталған

формаларға арт-жобалар мен инклюзивті шараларға қатысу мен көрмелерді, театр қойылымдарын, спектакльдерді, перформанстарды жөндеуді ұйымдастыру жатады.

Модельде берілген әдістер кәсіби құзыреттіліктердің шығармашылық қабілеттері мен дағдыларын белсендендіруге бағытталады. Оқыту әдістері – оқыту міндеттерін шешуге бағытталған студент пен оқытушының бірлескен әрекеті. Болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттіліктерін арт-технологиялар арқылы дамытудағы әдістерді, сипаттамаларына қарай, белсенді (рөлдік ойындар мен кейс), шығармашылық (изотехнология, ертегі және музыкалық технология), рефлексивті (шығармашылық күнделіктерін жүргізу, талқылау) деп жіктейміз.

Болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттіліктерін арт-технологиялар арқылы дамытуда оқыту құралдарының маңызы зор. Біздің зерттеуіміздегі оқу құралдары оқу процесін тиімді жүзеге асыратын оқу материалдары мен құралдарын қамтиды. Оларға техникалық құралдар, шығармашылыққа арналған материалдар мен электронды ресурстар жатады.

Студенттерді болашақ кәсіби қызметіне дайындауды заманауи құралдардың көмегімен ұйымдастыру болашақ әлеуметтік педагогтардың қызығушылығын оятатыны белгілі. Сол себепті де, модельде техникалық (цифрлық) құралдарды қамтитын арт-технологиялармен жұмыс істеуге арналған компьютерлер, планшеттер, бағдарламалық жасақтамалар (Procreate, GarageBand, Adobe Animate) қолданылады.

Арт-технологияларды шығармашылыққа арналған құралдарсыз қолдану мүмкін емес. Қолданылатын арт-технологиялардың ерекшеліктеріне қарай көркемдік материалдар (бояу, қағаз, саз), музыкалық аспаптар, театр ресурстары (костюм, қойылым реквизиттері) қажет.

Электронды ресурстар түріндегі құралдарға онлайн оқуға қажетті платформалар (Moodle, Coursera), әртүрлі платформалардағы арт-технология бойынша шеберлік сабақтары мен бейнесабақтар жатады.

Арт-технологиялар арқылы әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттілігін дамыту механизмдері оқыту моделін іске асыруды қамтамасыз ететін тәсілдер мен үдерістерді қамтиды. Ұсынылған модельдегі механизмдер арт-технологиялардың интеграциясы жағдайында болашақ әлеуметтік педагогтардың дағдыларын, қабілеттері мен жеке қасиеттерін қалыптастыруға бағытталған:

1. Мотивациялық механизм – әлеуметтік педагогтардың арт-технологияларды игеруге деген қызығушылығы мен ішкі мотивациясын ынталандыратын жағдайлар жасау:

- мотивациялық тренингтер мен шеберлік сыныптар өткізу;
- өнер технологиялары қызықты және пайдалы құрал ретінде қабылданатын жағымды білім беру ортасын қалыптастыру;
- арт-қызмет (көрмелер, жобалар) арқылы кәсіби жетістіктерге баса назар аудару.

2. Когнитивті механизм – арт-технологиялармен байланысты теориялық білім мен практикалық дағдыларды игеруді қамтамасыз ету:

- арт-технологиялар бойынша білім беру курстарын, семинарларды, вебинарларды ұйымдастыру;
- оқу-әдістемелік материалдарды (оқулықтар, құралдар, бейнесабақтар) әзірлеу және пайдалану;
- білімді бекіту үшін кейстер мен жағдаяттық тапсырмаларды қолдану.

3. Тәжірибелік механизм – әлеуметтік педагогтарды арт-технологияларды пайдалана отырып, белсенді практикалық қызметке қосу:

- болашақ әлеуметтік педагогтар өздерінің интерактивті тренингтер өткізуі;
- халықтың әртүрлі топтарымен (мысалы, ерекше қажеттіліктері бар балалармен, тәуекел тобындағы жасөспірімдермен) жұмыс істеуге бағытталған нақты арт-жобаларды жүзеге асыру;

- студенттердің өз шығармашылық жобаларын құруы және қорғауы.

Модельдің ұйымдастырушылық блогы болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттілігін арт-технологиялар арқылы дамытудың педагогикалық шарттары мен кезеңдерін қамтиды.

Болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттілігін арт-технологиялар арқылы дамытудың педагогикалық шарттарын ұйымдастырушы-педагогикалық, әдістемелік, психологиялық-педагогикалық, әлеуметтік-педагогикалық, технологиялық шарттар құрайды:

- ұйымдастырушы-педагогикалық шарт: «Әлеуметтік педагогтарды даярлау» мемлекеттік білім беру бағдарламасын жүзеге асыратын жоғары оқу орындарының бағдарламаларына арт-технологиялар интеграцияланатын білім беру үдерісінің тиімді жүйесін құру;

- әдістемелік шарт: кәсіби қызметте арт-технологияларды тиімді оқытуға және қолдануға бағытталған әдістемелерді әзірлеуді және пайдалануды қамтамасыз ету;

- психологиялық-педагогикалық шарт: студенттердің жеке және кәсіби өсуін қамтамасыз ететін қолайлы білім беру ортасын құру;

- әлеуметтік-педагогикалық шарт: студенттерді практикалық іс-шаралар және нақты әлеуметтік-педагогикалық құжаттармен өзара әрекеттесу арқылы кәсіби ортаға интеграциялау;

- технологиялық шарт: болашақ әлеуметтік педагогтарға кәсіби білім беру үдерісін қолдау үшін заманауи технологияларды қолдану сияқты шарттар құрайды.

Болашақ әлеуметтік педагогтерді арт-технологиялар арқылы кәсіби даярлау мақсатын жүзеге асыру үшін студенттерге бағытталған жұмыс мынадай кезеңдерді қамтиды:

- мотивациялық кезең студенттерде белсенді өзін-өзі көрсетуге және жұмыстың жаңа формаларын түсінуге мотивация құруды көздейді. Орындалатын іс-әрекетке деген құштарлық, орындалатын іс-әрекеттің түпкілікті нәтижесінің құндылығын түсіну жеке өзі арт-технологиялық тәсіл идеяларын қабылдауға дайын екендігін көрсетеді.

- когнитивті кезең қабылдау, зейін, ойлау, сөйлеу процестерімен байланысты. Пәннің мазмұнын пәнаралық байланыстармен, шығармашылық қызметтің әртүрлі түрлерімен толықтыруды қамтиды. Әр түрлі өнер түрлерінен білім, шығармашылық материалмен жұмыс жасау, әдебиет туындылары, тарихи фактілер және т.б. белсенді түрде қолданылады.

- коммуникативті кезеңде қарым-қатынас, өзін-өзі көрсету дағдылары негізінен театр педагогикасының формалары мен әдістерін қолдану арқылы дамиды: дауысты қою; вербалды емес қарым-қатынастың қажетті базасын құрайтын – ым-ишара, қалып, мимика, дене тілі; кеңістікпен жұмыс істеудің теориялық және практикалық дағдылары-ең сәтті байланыс үшін білім беру кеңістігінің объектілері мен субъектілерінің мизансценаларын, режиссерлік қойылымдарын құру қамтылады.

- белсенді-рефлексивті кезең студенттердің шығармашылық өзін-өзі көрсету, өзін-өзі реттеу, жеке мінез-құлық стилін дамыту және оқушылармен қарым-қатынас жасау тәсілдерін көрсетудегі тәуелсіздігін дамытуды қамтиды.

Барлық кезеңдер студенттің оқу іс-әрекетінің кәсіби білім алу, тәжірибе, сабақтан тыс шара, әлеуметтік-мәдени, ғылыми, өзіндік жұмыс сияқты түрінде жүзеге асырылады.

Жоғарыда келтірілген кезеңдердің дұрыс орындалуы әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлауда арт-технологияларды қолдану тәжірибесін ұғындырып қана қоймай, студенттер көркемдік әдістер арқылы жеке тұлғалармен тиімді қарым-қатынас жасау және әлеуметтік мәселелерді шешу үшін қажетті дағдыларды алады.

Модельдің өлшемдік блогы болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттіліктерін дамытудың компоненттері, өлшемдері мен деңгейлерін құрайды.

Когнитивті, іс-әрекеттік, жеке-тұлғалық компоненттер арт-технологияларды қолдану арқылы дамытын кәсіби құзыреттіліктің негізгі аспектілерін көрсетеді. Белгіленген компоненттердің негізінде арт-технологиялар арқылы болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттілігін дамытудың өлшемдері мен көрсеткіштері (2-кесте) анықталады. Арт-технологиялар арқылы болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттілігінің даму дәрежесін деңгейлер көрсетеді.

2-кесте. Арт-технологиялар арқылы әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттілігін дамытудың өлшемдері мен көрсеткіштері

Компонент	Құрылымы	Өлшемдері	Көрсеткіштері
Когнитивті Арт-технологиялар, олардың әдістері, мақсаттары және әлеуметтік педагогикада қолдану тәсілдері туралы білім	Арт-технология (бейнелеу өнері, музыка, театр, саз және т.б.) бойынша теориялық база. Өнер әдістерін қолданудың практикалық негіздерін игеру.	Әлеуметтік педагогика және арт-технология туралы кәсіби білімінің болуы	ӘП қызмет туралы білімді меңгеру; ӘП-да арт-технологияны қолданудың мақсат, міндеттерін түсіну; Арт-әдістерді іске асыруға арналған құралдар мен материалдарды білу.
Іс-әрекеттік Кәсіби қызметте арт-технологияларды қолдана білу	Арт-технологиялық іс-шараларды ұйымдастыру. Әртүрлі категориядағы адамдар үшін арт-жобаларды әзірлеу және жүзеге асыру.	Кәсіби әлеуметтік-педагогикалық қызметті жүзеге асыру және онда арт-технологияларды тиімді қолдану туралы әрекеттері	Арт-технологиялық іс-шараларды әзірлеу, өткізу қабілеті; Нақты тәжірибеде өнер әдістерін қолдану; Әлеуметтік топтарға арналған арт-жобаларды әзірлеу, іске асыру
Жеке-тұлғалық Арт-технологиялармен табысты жұмыс істеуге ықпал ететін жеке- тұлғалық қасиеттер	Шығармашылық ойлау. Эмоционалды тұрақтылық және эмпатия	Арт-технологияларды әлеуметтік-педагогикалық мәселеге сәйкес таңдай алу қабілеті	Шығармашылық ойлау деңгейі; Эмпатия мен өзара әрекеттесу қабілетінің көрінісі; Арт-технологияларды қолданудағы сенімділік

Ескерту: авторлар тарапынан құрастырылған

Осылайша, модель құруда компоненттерді, өлшемдер мен көрсеткіштерді, деңгейлерді нақты анықтау әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттілігінің жай-күйін диагностикалауға, жеке білім беру траекторияларын құруға және мамандарды даярлау процесіне арт-технологияларды тиімді енгізуге мүмкіндік береді.

Құрылымдық-мазмұндық модельдің нәтижесі – кәсіби құзыреттілігі дамыған әлеуметтік педагог тұлғасына бағытталады.

Бөлімдегі мәліметтердің негізінде болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттіліктерін арт-технологиялар арқылы дамытудың құрылымдық-мазмұндық моделін ұсынамыз (3-кесте).

3-Кесте. Болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттіліктерін арт-технологиялар арқылы дамытудың моделі

Қоғам талабы: - кәсіби құзыретті, шығармашыл әлеуметтік педагог маманын даярлау; - әлеуметтік педагог мамандарының мәртебесін көтеру.	
ТҰ ЖЫ Р ЫМ ДА МА ЛЫ Қ БЛ ОК	Мақсаты: арт-технологиялар арқылы болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттіліктерін дамыту. Міндеттері: 1) студенттерді әлеуметтік-педагогикалық біліммен толық қамтамасыздандыру 2) арт-технология түрлерімен таныстыру және оның мүмкіндіктерімен өздігінен зерделеуге үйрету 3) әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттіліктерін дамытуға бағытталған арт-технологиялық бағдарлама әдістемесін құру

Т Е Х Н О Л О Г И Я Л Ы Қ БЛ ОК	Әдіснамалық тұғырлар: құзыреттілік, тұлғалық-іс-әрекеттік, жүйелік, мәдениет-танымдық			
	Ұстанымдар: белсенділік, өзін-өзі дамыту, өзін-өзі өзектендіру, іс-әрекеттің тәжірибеге бағытталуы; жүйелік, динамикалық, белсенділік, іс-әрекет пен сана бірлігі; тұтастық, сабақтастық, интегративтілік, нәтижелік, өзгергіштік; толеранттылық, көпмәдениеттілік, өнер арқылы тәрбиелеу			
	Әдістер			
	<i>белсенді әдістер</i>	<i>шығармашылық әдістер</i>	<i>рефлексивті әдістер</i>	
	рөлдік ойын, кейс	изотехнология, ертегі, музыка және т.с.с.	шығармашылық күнделіктері, талқылау	
	Ұйымдастыру формалары (жаппай, жеке, топтық)			
	<i>Дәстүрлі</i>	<i>қашықтықтан (онлайн)</i>	<i>тәжірибелік</i>	
	Шеберлік сыныптар, семинар-тренинг	Zoom, Microsoft Team, Google Meet плафтормалары	арт-жобалар мен инклюзивті шаралар	
	Құралдар:			
	<i>Техникалық</i>	<i>шығармашылық материалдары</i>	<i>электронды ресурс</i>	
бағдарламалық жасақтамалар	көркемдік материалдар (бояу, қағаз, саз), музыкалық аспаптар, театр ресурстары	онлайн оқуға қажетті платформалар		
ҰЙ ЫМ ДА СТ Ы РУ ШЫ Л Ы Қ БЛ ОК	Механизмдер: мотивациялық, когнитивті, тәжірибелік			
	Педагогикалық шарттар: ұйымдастырушы-педагогикалық, әдістемелік, психологиялық-педагогикалық, әлеуметтік-педагогикалық, технологиялық			
	Кезеңдері:			
	Мотивациялық	когнитивті	коммуникативті	белсенді-рефлексивті
	Оқу іс-әрекетінің түрлері: кәсіби білім, тәжірибе, сабақтан тыс іс-шара, әлеуметтік-мәдени, ғылыми, өзіндік жұмыс			

ӨЛШЕМДІК БЛОК	Компоненттер:		
	Когнитивті	іс-әрекеттік	жеке-тұлғалық
	Өлшемдер: Әлеуметтік педагогикалық кәсіби білімнің болуы, арт-технологияларды тиімді қолдану, кәсіби құзыреттіліктерге сай таңдай білу		
	Деңгейлер: жоғары, орта, төмен		
НӘТИЖЕ: Кәсіби құзыреттілігі дамыған әлеуметтік педагог			

Қорытынды

Өнер өзінің құндылығын уақыт өткен сайын арттырмаса, жоғалтпайтыны белгілі. Өнердің шабыттандырушы, тыныштандырушы, ынталандырушы күші кез келген адамды ерекше әсерге бөлейді. Әсіресе адам-адам жүйесінде қызмет ететін педагогтар үшін оның мәні мен маңызы зор. Креативтілік әлеуметтік педагогтардың кәсіби қызметіне аса қажетті құзыреттіліктердің бірі екені белгілі, ал креативтілік өнердің шығармашылық әрекеттері арқылы дамиды. Осы тұста әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттіліктерін арт-технологиялар арқылы дамытудың мәні мен мазмұнын анықтау арқылы оны тиімді ұйымдастырудың бағытын жүйелеу міндеті жүзеге асырылды.

Арт-технология – өнер түрлерінің формалары, әдістері, құралдарының жиынтығы болып табылатын көркем шығармашылық технология. Сондай-ақ оның көптүрлілігі мәселені әрқилы тұсынан зерттеуге, шешімін табуға мүмкіндік береді. Арт-технологияның мүмкіндігі педагогика және психологияда ғана емес, әлеуметтану, медицина, психотерапия, құқық және т.б. көптеген салаларда кеңінен пайдаланылуда.

Бізді арт-технологиялардың студенттерді әлеуметтік-педагогикалық қызметке кәсіби даярлауда қолданудың тиімділігі мәселесі қызықтырды. Мәселені шешудің бағдары ретінде арт-технологиялар арқылы әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлау үдерісінің моделі құрастырылды. Зерттеу жүргізу барысында арт-технологиялар арқылы әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлау үдерісінің моделінің тұжырымдамалық негіздері сараланып, теориялық талдаулар жасалды. Зерттеу барысында құрастырылған болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттіліктерін арт-технологиялар арқылы дамытудың моделі осы мәселеге арналған зерттеу жұмысының негізгі бағдары бола отырып, болашақ әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлау үдерісінің маңызды міндетін шешуге ықпал етеді.

Арт-технологиялар туралы зерттеулер көп болғанымен, олардың әрбір салада қолданылуын зерттеу, тиімділігін анықтау өзекті болып табылады. Біздің зерттеу жұмысымыз арт-технологиялар арқылы әлеуметтік педагогтерді кәсіби даярлауды зерттеудің соңы емес, сондықтан да осынау өзекті тақырып алдағы уақытта да көптеген ізденістер мен зерттеулерді қажет ететіндігін атап өткіміз келеді.

Авторлардың қосқан үлесі:

Ы.Н. Оханова – жұмыс нәтижелерін жинау, талдау және түсіндіру; мәтін жазу және оның мазмұнын сыни тұрғыдан қайта қарау; жұмыстың барлық аспектілері үшін жауап беру, деректердің дұрыстығына және мақаланың барлық бөлігіне қатысты мәселелерді дұрыс зерттеу.

А.К. Дуйсенбаев – зерттеу жұмысының концепциясын құру және ғылыми жетекші ретінде жариялауға арналған мақаланың соңғы нұсқасын бекітті.

Әдебиеттер тізімі

Афанасьева, А.Б. (2016) «Арт-технологии в диагностике и развитии креативности ребенка во внеурочной деятельности», Актуальные проблемы современного образования: опыт и инновации. №12, стр. 94-98. Қолжетімді: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=27592481> (қол жеткізілген күні: 2025 жылғы 25 мамыр)

Копытин, Е.А. (2006) Арт-терапия. Москва: Новые горизонты

Кузнецова, Н. С. (2012) «Концептуальные основы моделирования образовательного пространства в преподавании русского языка как иностранного», Молодой ученый, 4 (39), стр. 421-425. Қолжетімді: <https://moluch.ru/archive/39/4559/> (қол жеткізілген күні: 2025 жылғы 25 мамыр)

Ларионова Л.И., Азарова Л.Н. Арт-терапевтические технологии в развитии эмоционального интеллекта студентов. Acta Biomedica Scientifica. 2022;7(2):199-211. <https://doi.org/10.29413/ABS.2022-7.2.21>

Медведева Е.А., Левченко, И.Ю., Комиссарова, Л.Н. и Добровольская, Т.А. (2001) Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании. М.: Издательский центр «Академия».

Оханова, Ы.Н. және Дуйсенбаев, А.К. (2024) «Болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби құзыреттілігін арт-технологиялар арқылы дамыту», Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы. Педагогика. Психология. Әлеуметтану сериясы, №2 (147), 406-419 б. <https://doi.org//10.32523/2616-6895-2024-147-2-406-419>

Сарыбаева, И.С. және Дүйсенова, С.М. (2013) «Арт-терапияның шығу тарихы және оның әлеуметтік жұмыста қолданылуы», ҚазҰУ Хабаршысы. Психология және социология сериясы, (4), 52-63 б. Қолжетімді: <https://bulletin-psysoc.kaznu.kz/index.php/1-psy/article/download/328/177/359> (қол жеткізілген күні: 2025 жылғы 25 мамыр)

Тоқаев, Қ.-Ж. (2024) «Әділетті Қазақстан: заң мен тәртіп, экономикалық өсім, қоғамдық оптимизм», Қазақстан халқына Жолдауы, 2 қыркүйек. Қолжетімді: <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevtyn-adiletti-kazakstan-zan-men-tartip-ekonomikalyk-osim-kogamdyk-optimizm-atty-kazakstan-halkyna-zholdauy-285659> (қол жеткізілген күні: 2025 жылғы 25 мамыр)

Түймебаев Ж.Қ. (Бас ред.) (2009) Білім және ғылым: энциклопедиялық сөздік. Алматы, 2009.

Kozhagulov, A., Zhankushkov, B., Dzhanayev, M., Derbissova, M.,

Zhumasheva, T., & Bodan, S. (2022) 'Competence development through art technology', World Journal on Educational Technology: Current Issues, 14(6), 1795–1806. <https://doi.org/10.18844/wjet.v14i6.8339>

M. Moller-Skau, F. Lindstol (2022) 'Arts-based teaching and learning in teacher education: "Crystallising" student teachers' learning outcomes through a systematic literature review', Teaching and Teacher Education, 109(2022) 103545, <https://doi.org/10.1016/j.tate.2021.103545>

Ohanova Y. (2023) 'Developing the professional competence of future social pedagogues through art technologies', Eurasian Science Review An International Peer-Reviewed Multidisciplinary Journal, 2(1), 27–36. <https://doi.org/10.63034/esr-34>

Super, D. E. and Bahn, M. Y. (1991) Occupational psychology. L.: Tavistock.

Ы.Н. Оханова*¹, А. К. Дуйсенбаев²

^{1,2}Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Концептуальные основы моделирования процесса профессиональной подготовки социальных педагогов через арт-технологии

Аннотация. В статье на основе отечественных и зарубежных научных трудов проводится теоретический анализ значимости и эффективности арт-технологий в профессиональной подготовке социальных педагогов. Рассматривается история понятия «арт-технология», а также особенности его применения в сфере образования. Систематизируются проблемы, которые могут быть решены посредством использования арт-технологий в процессе профессиональной подготовки будущих социальных педагогов. Анализируются определения понятия «арт-технология», предложенные отечественными и зарубежными учеными, и обобщаются общие характеристики. В статье исследуются катарсическая, регулятивная и коммуникативно-рефлексивная функции арт-технологий при их применении в подготовке социальных педагогов. Также подчеркивается, что использование арт-технологий в образовательном процессе способствует оптимизации структуры учебного материала, улучшению планирования учебного процесса, управлению познавательной и учебно-познавательной деятельностью, диагностике образования, прогнозированию и решению проектных задач. На основе анализа возможностей арт-технологий в профессиональной подготовке и развитии профессиональных компетенций социальных педагогов разработана соответствующая модель. Предлагаемая модель включает концептуальный, технологический, организационный и оценочный блоки. Концептуальный блок описывает цель, задачи, методологические подходы и принципы, необходимые для программы подготовки будущих социальных педагогов. Технологический блок представляет технологический (внутренне-содержательный) аспект процесса формирования профессиональных компетенций посредством арт-технологий, включая формы, методы, средства и механизмы реализации модели. Организационный блок раскрывает педагогические условия и этапы развития профессиональных компетенций социальных педагогов с использованием арт-технологий, а оценочный блок содержит компоненты, критерии и уровни развития этих компетенций. Модель, представленная в статье, может служить основным ориентиром в развитии профессиональных компетенций будущих социальных педагогов посредством арт-технологий.

Ключевые слова: арт-технология, арт-терапия, подготовка социальных педагогов.

Y. Okhanova*¹, A. Duisenbayev²

^{1,2}Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

Conceptual foundations of modeling the process of professional training of social educators through art technologies

Abstract. The article provides a theoretical analysis of the importance and effectiveness of art technologies in the professional training of social educators based on domestic and foreign scientific works. It presents an overview of the history of the concept of Art Technology and considers the features of its application in education. The issues solved through the use of Art technologies in the professional training of future social educators are systematized. Definitions of the concept of "art technology" by domestic and foreign scientists are analyzed and grouped according to their general definitions. The cathartic, regulatory, communicative, and reflexive functions of Art technologies in the professional training of

social educators are analyzed. It was also noted that the use of art technologies in the educational process optimizes the structure of educational materials, improves the planning of the educational process, and manages cognitive and educational activity. It also facilitates diagnostics, forecasting, and educational design. The model was developed by analyzing the potential of art technologies in professional training for social educators and in developing their professional competencies. The presented model consists of conceptual, technological, organizational, and dimensional blocks. The conceptual block of the model contains the content necessary for the training program of future social educators, such as the purpose, objectives, methodological foundations, and principles of the model. The technological block clearly demonstrates the technological (internally meaningful) side of the process of developing the professional competencies of future social educators through art technologies. This block contains the forms, methods, and means of achieving the model's goal, as well as the mechanisms for implementing the model. The organizational block forms the pedagogical conditions and stages of the development of professional competence of future social educators through art technologies, while the dimensional block establishes the components, criteria, and levels of development of professional competence of future social educators. The model presented in the content of the article can become the main guideline for the development of professional competencies of future sociologists using art technologies.

Keywords: art technology, art therapy, training of social educators.

References

- Afanas'eva, A.B. (2016) 'Art-tehnologii v diagnostike i razvitii kreativnosti rebenka vo vneurochnoj dejatel'nosti' [Art technologies in the diagnosis and development of a child's creativity in extracurricular activities], *Aktual'nye problemy sovremennogo obrazovaniya: opyt i innovacii*, 12, pp. 94-98. Available at: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=27592481> (Accessed: 25 May 2025) (In Russian)
- Kopytin, E.A. (2006) *Art-terapija* [Art therapy]. Moskva: Novye gorizonty (In Russian)
- Kuznecova, N. S. (2012) 'Konceptual'nye osnovy modelirovaniya obrazovatel'nogo prostranstva v prepodavanii russkogo jazyka kak inostrannogo' [Conceptual foundations of educational space modeling in teaching Russian as a foreign language], *Molodoj uchenyj*, 4 (39), pp. 421-425. Available at: <https://moluch.ru/archive/39/4559/> (Accessed: 25 May 2025) (In Russian)
- Larionova L.I., Azarova L.N. 'Art-terapevticheskie tehnologii v razvitii jemocional'nogo intellekta studentov' [Art therapy technologies in the development of students' emotional intelligence], *Acta Biomedica Scientifica*. 2022;7(2):199-211. <https://doi.org/10.29413/ABS.2022-7.2.21>
- Medvedeva, E. A., Levchenko, I. Ju., Komissarova, L. N. i Dobrovol'skaja, T. (2001) *Artpedagogika i artterapija v special'nom obrazovanii* [Art pedagogy and art therapy in special education]. M.: Izdatel'skij centr «Akademija» (In Russian)
- Ohanova, Y.N. jane Dujsenbaev, A.K. (2024) Bolashaq aleumettik pedagogtardynq kasibi quzyrettiligin art-tehnologijalar arqyly damytu [Development of professional competencies of future social teachers through art technologies], L.N. Gumilev atyndagy Eurazija ulttyq universitetining Khabarshysy. *Pedagogika. Psihologija. Aleumettanu serijasy*, №2 (147), pp. 406-419. <https://doi.org/10.32523/2616-6895-2024-147-2-406-419> (In Kazakh)
- Sarybaeva, İ.S. jane Düisenova, S.M. (2013) 'Art-terapianyñ syǵu tarihy jáne onyñ äleumettik jümysta qoldanylyu' [The history of art therapy and its application in social work], *QazĪU Habarşysy. Psihologia jáne sosiologia seriasy*, (4), 52-63 pp. Available at: <https://bulletin-psysoc.kaznu.kz/index.php/1-psy/article/download/328/177/359> (Accessed: 25 May 2025) (In Kazakh)
- Tokaev, Q.-Zh. (2024) 'Adilette Qazaqstan: zan men tartip, ekonomikalyq osim, qogamdyk optimism' [A Just Kazakhstan: Law and Order, Economic Growth, Public Optimism]. Address by the Head of State Kassym-Jomart Tokayev to the People of Kazakhstan, 2 September. Available at: <https://www.akorda.kz/>

kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-adiletti-kazakstan-zan-men-tartip-ekonomikalyk-osim-kogamdyk-optimizm-atty-kazakstan-halkyna-zholdauy-285659 (Accessed: 25 May 2025) (In Kazakh)

Tujmebaev Zh.Q. (editor-in-chief) (2009) Bilim zhane gylym: enciklopedijalyq sozdik [Education and science: an encyclopedic dictionary]. Almaty, 2009. (In Kazakh)

Kozhagulov, A., Zhankushkov, B., Dzhanaev, M., Derbissova, M.,

Zhumasheva, T., & Bodan, S. (2022) 'Competence development through art technology', World Journal on Educational Technology: Current Issues, 14(6), 1795–1806. <https://doi.org/10.18844/wjet.v14i6.8339>

M. Moller-Skau, F. Lindstol (2022) 'Arts-based teaching and learning in teacher education: "Crystallising" student teachers' learning outcomes through a systematic literature review', Teaching and Teacher Education, 109(2022) 103545, <https://doi.org/10.1016/j.tate.2021.103545>

Ohanova Y. (2023) 'Developing the professional competence of future social pedagogues through art technologies', Eurasian Science Review An International Peer-Reviewed Multidisciplinary Journal, 2(1), 27–36. <https://doi.org/10.63034/esr-34>

Super, D. E., Bahn, M. Y. (1991) Occupational psychology. L.: Tavistock.

Авторлар туралы мәліметтер:

Оханова Ы.Н. – хат-хабар авторы, 3-курс докторанты, «Педагогика және білім беру менеджменті» кафедрасы, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Масанчи көш., 39, Алматы, Қазақстан.

Дүйсенбаев А.К. – педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, «Педагогика және білім беру менеджменті» кафедрасының ғылыми-инновациялық қызмет пен халықаралық ынтымақтастық жөніндегі кафедра меңгерушісінің орынбасары, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Масанчи көш., 39, Алматы, Қазақстан.

Сведения об авторах:

Оханова Ы.Н. – автор для корреспонденции, докторант 3 курса кафедры «Педагогика и образовательный менеджмент», Казахский национальный университет имени аль-Фараби, улица Масанчи, 39, 080421, Алматы, Казахстан.

Дүйсенбаев А.К. – кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор кафедры, заместитель заведующего кафедрой по научным инновациям и международному сотрудничеству образовательной программы «Педагогика и управление образованием», Казахский национальный университет имени аль-Фараби, ул. Масанчи, 39, 080421, г. Алматы, Казахстан.

Information about authors:

Okhanova Y. – corresponding author, doctoral student, Department of «Pedagogy and Educational Management», Al-Farabi Kazakh National University, 39 Masanchi Street, 080421, Almaty, Kazakhstan.

Duisenbayev A. – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Deputy Head of the Department for Scientific Innovation and International Cooperation of the Educational Program «Pedagogy and Education Management», Al-Farabi Kazakh National University, 39 Masanchi Street, 080421, Almaty, Kazakhstan.